

KAFDAĞI

Cilt:3, Sayı:2, Aralık 2018, 150-184

Gönderim Tarihi: 06.03.2018

Kabul Tarihi:20.05.2018

TÜRK CİRİT ATININ ANATOMİSİ, BESLENMESİ VE BAKIMI İLE BERABER TÜRKİYE'DE CİRİT ATI VE CİRİTÇİ YETİŞTİRME TEKNİKLERİ

Anatomy Of Turkish Of Javelin Horse, Nutrition And Care And Javelin
Thrower And Javelin Horse Production Techniques In Turkey

Uğur KARCIOĞLU

Doktorant, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Tarih Bölümü, Eskiçağ Anabilim Dalı,
ugur.karcioglu@hotmail.com

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

At, Türklerin dünya medeniyetlerine hediye ettiği, yüzyıllarca toplum hayatının vazgeçilmezi olan temel bir değer olmuştur. At şüphesiz ki, ilk olarak Türkler tarafından ehlileştirilmiştir. Türklerin atı ehlileştirmeleri, belki de, medeniyet tarihinde tekerleğin icadı kadar önemli bir rol oynamıştır. At, tarih içerisinde Türk kültür hayatını kuşatıcı bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu tanımlama, bu kuşatıcılığın sınırlarını ve yönlerini tam olarak çizebilmektedir: "At maddî ve askerî kudreti dışında edebiyatın, sanatın, kültürün ve sporun da içerisinde bulunduğu için Türk milleti içerisinde önemli yer tutmuştur. Törenlerde, şölenlerde, sünnetlerde, düğünlerde, sportif aktivite ve efsanelerde etkisi görülen at, güzelliği, kuvveti, sürati, tahammülü ve insancıl hususiyetleriyle Türklerin gönüllerini fethetmiş bir varlıktır."

Atlı cirit oyununda atın gururla kasılması ve kuyruğunu dik tutması Türk insanını gururlandırır ve kahramanlık duygularını artırır. Bu nedenle at beslemenin ve cirit oynamanın Türk insanı üzerinde manevi etkileri vardır.

Erzurum, Uşak, Erzincan, Bayburt, Manisa, Kars ve Denizli gibi illerimiz atlı cirit geleneğinin kuvvetli biçimde yaşattığı illerimizden birkaçıdır. Çalışmada, ata yadigarı

olarak sahip çıkulan ve amatör bir ruhla gönüllü olarak sürdürülen atlı cirit kültürü, bu sporla uğraşanların bilgi ve tecrübelerine dayanılarak incelenmektedir. Cirit atlarının yetiştirilmesi, bakımı ve eğitimi üzerinde durularak, Türkiye’de atlı ciritle uğraşanların özellikleri tespit edilmeye çalışılmış ve iyi ciritçilerin taşıdığı nitelikler derlenmiştir. Ayrıca ciritçilerin sosyo -ekonomik durumları göz önüne alınarak tüm Türkiye’deki at ve cirit kültürü değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk, Kültür, At, Cirit, Ciritçi, Yetiştiricilik

Abstract

The horse was a fundamental value that the Turks gave to the civilizations of the world, which was the indispensable part of society's life for centuries. The horse was undoubtedly first domesticated by the Turks. Turks' domestication of the horse has perhaps played an important role in the history of civilization as the invention of the wheel. At the present, the Turkish cultural life is seen as an enveloping value. The following definition can precisely delineate the boundaries and aspects of this encapsulation: Aside from its material and military power, it has an important place in the Turkish nation because it includes literature, art, culture and sport. The horse that has an effect on ceremonies, feasts, circumcisions, weddings, sporting activities and legends is a being that has conquered the hearts of the Turks with its beauty, strength, speed, tolerance and humanitarian characteristics.

At the horse javelin game, the horse's proud contraction and keeping his tail straight makes the Turkish people proud and increases their sense of heroism. For this reason, horse feeding and javelin play have spiritual effects on Turkish people.

Our provinces such as Erzurum, Usak, Erzincan, Bayburt, Manisa, Kars and Denizli are some of the provinces where the tradition of equestrian javelin is kept alive. In this study, the equestrian javelin culture, which is maintained as an ancestor with an amateur spirit, is examined based on the knowledge and experiences of those who are engaged in this sport. The training of horses javelin, with emphasis on maintenance and training, Turkey has tried to determine the characteristics and aualities of those enegaed in horse-drawn ciritl carried by the best javelin thrower has been compiled. Also in Turkey at all considering the socio-economic status of the culture is considered javelin thrower and javelin.

Keywords: Turkish, Culture, Horse, Javelin Thrower, Aquaculture

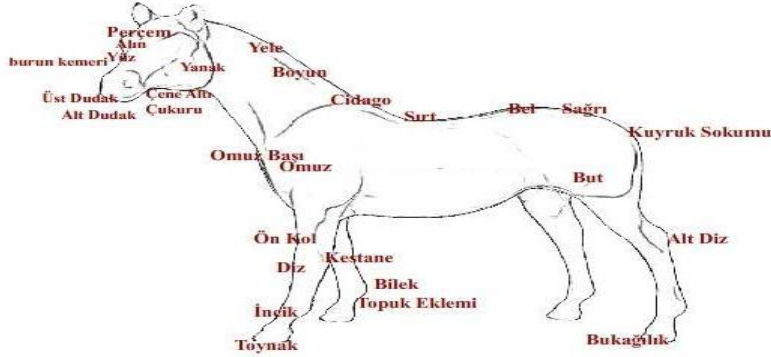
TÜRKLERDE ATLI CİRİT OYUNU

Türklerin ata sporlarından birisi olan atlı cirit oyununun kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Bazı tarihçilere göre cirit oyunu ilk önce Selçuklular, daha sonra ise Memlükler (Mısır'da kurulmuş olan Türk Devleti) ve Osmanlılar 'da devam ederek zirveye çıkmıştır (Kahraman, 1995: 11; Ögel, 1985: 5 vd.; Caferoğlu, 1972: 170 vd.). Bazılarına göre ise 8. ve 10. asırlarda Balkanlarda kurulmuş olan Türk Devletleri tarafından yani günümüzde ki Bulgaristan ve Yunanistan'da oynanmış olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başka bir görüşe göre de Atlı Cirit oyununun Ergenekon'dan beri oynandığı ifade edilmiştir (Güleç, 1996: 16; Bayraktar, 2012: 237; Karcıoğlu 2017: 174).

Atlı cirit oyununun en ihtişamlı dönemi olan Osmanlı Devleti'nde cirit oyunu yiğitlik, cengâverlik oyunu olarak bilinirdi. Cirit Oyunu, Osmanlı Devlet sarayından en ücra köşelerine kadar her yerinde oynanırdı. Osmanlı'da cirit oyunu bazen çok sert oynanır ve zaman zaman oyunda yaralanmalar olurdu. Fakat bu oyunu oynayan yiğitler bu yaralara aldırış etmez, nağra atarak oyuna devam ederlerdi. Yaralananlar, yaralandıkları için onur duyarlardı. Çünkü cirit oyununun içerisinde ölenler şehit sayılır ve ailesi de bundan şereflenerek gurur duyarlardı (Bayraktar, 2013: 231 vd.).

Atlı cirit oyununun oynandığı yörelerde yaya cirdi de yoğun olarak görülmektedir. Atlı cirit oyununda atın gururla kasılması ve kuyruğunu dik tutması Türk insanını gururlandırır ve kahramanlık duygularını artırır. Bu nedenle at beslemenin ve cirit oynamanın Türk insanı üzerinde manevi etkileri vardır. Atlı Cirit oyununu ilerde kolayca oynayabilmek için küçük yaştaki çocukların Yaya Cirit'ini oynaması uygun görülürdü. Yaya Cirit'i sadece zaruri şartlarda oynanır. Bunlar: Atların çayıra salınması, fakirlik nedeni ile atın olmaması, taktik çalışmalarının yapılması, çocukların cirit oyununa alıştırmak amaçlı oynanması gibi nedenleri sayabiliriz. Yaya cirdi oynayanlar zaman geçtikten sonra bir ata sahip olmaya gayret etmiyorlar ise yani yaya cirdini alışkanlık haline getirenler Türk milletinin gözünden düşer ve hor görülürdü (Güleç, 2001: 12 vd.).

CİRİT ATI'NIN ANATOMİSİ

Resim 1: Cirıt atının vücudu ve vücudunda ki bölümleri.

Bir atın değerinin belirlenmesi atın kullanım amacına yönelik olarak taşıdığı yeteneklere göre yapılmalıdır. Asıl önem vermemiz gereken ise genel kalite değerlendirmesidir. Bazen bir atın içsel yeteneklerinin (sakinlik, itaat, uyum vb.) üstünlüğü sebebiyle bazı bedensel kusurları dikkate alınmayabilir. At hakkında karar vermenin yolu; atı dururken yani yedekte¹ veya atın üzerinde iken gözlemlemektir. Yedekte yapılan ilk gözlem olup fakat kesin sonuca varılamayan bir gözlem şeklidir. Çünkü hiçbir atın aynı anda her kullanım amacına göre değişen bir beden yapısı olamaz. Ayrıca şunun da belirtilmesi gerekir ki, her atın kullanımda gösterdiği performans ile yedekte gösterdiği performans denk olmayabilir. Bize kesin bilgiyi verecek yöntem ise atın üzerinde ve hareket halindeki göstermiş olduğu performanstır. Uygun bir cirıt atının özelliklerini söyleyecek olursak; atın ayakları ile bastığı noktalar birbirleri ile uyumlu olmalıdır. Ayrıca uzun bir boyun, eğik bir omuz, uzun bir üst kol, uzun bir cidago², yeterli ve uyumlu uzunlukta bir sırt (Eğer hattı), kemiği uygun açılarla birbirine bağlı ve uzun bir manivela görevini yerine getirebilecek yapıda bir sargısının³ olması gerekir. En önemli özelliklerinden biride doğuştan yüksek bir dengeye sahip ve kıvrak bir yapıda olması gerekir. Kısacası dikdörtgen bir vücut yapısına sahip olan atlar cirıt için daha uygundur. Kare beden yapısına sahip olan

¹ Yedek; 4 veya 5 metrelik bir ipi atın yularına bağlayıp, bir ucundan da tutarak atı salıverme.

² Cidago; Atın yelesinin sırt kısmına doğru bittiği yer, atın yüksekliğini belirleyen bölge.

³ Sargı; Atın arka kısmının genişliği veya darlığı.

atlar ise doğal yaylalarda gezen esnek beden hareketlerine sahip olmayan atlardır. Bu yüzden de kare beden yapısına sahip olan atlar cirit için tercih edilmeyen at tipleridir (Özbek, 2015: 26).

Atlı Cirit için ilk başlarda tercih edilen at cinsi Hınıs'ın Kolu Kısa denilen at cinsidir. Bu türde olan atların ön ayakları arka ayaklara göre birazda olsa kısa olan at tipidir. Hınıs'ın Kolu Kısa denilen at cinsinin cirit için tercih edilmesinin sebebi ise ön kolların kısa olması nedeniyle daha kıvrak bir bedene sahip olmalarıdır. Günümüze gelindiğinde ise bu at cinsinin tükenmeye başlaması sebebiyle ve Atlı Cirit takımlarının çoğalması sonucu ata daha çok ihtiyaç duyulmuş ve cirit için Arap Atı denilen bir at türünü yetiştirilmeye başlanmıştır. Arap Atı'nın daha çok rağbet görme sebebi ise bu atların diğer at türlerine göre daha dayanıklı ve daha kıvrak bir bedene sahip olmalarıdır. Ayrıca bu cinsteki atlar sahipleri ile daha çabuk uyum sağladıkları için daha çok tercih edilirler. Cirit için kullanılan bir diğer at türü ise İngiliz Atı denilen bir türdür. Fakat bu atlar cirit için uygun olmadığı anlaşılmış kullanımı azaltılmıştır. İngiliz Atı'nın cirit için uygun olmama sebebi ise çok süratli olmalarına rağmen kıvraklık bakımından zayıf ve dayanıklılık bakımından yoksun olmalarıdır. Çünkü cirit için uygun olan bir at hem dayanıklı hem de kıvrak bir bedene sahip olmalıdır. Atlı Cirit için uygun olan atın genel özelliklerinden bahsettikten sonra her bir beden parçasının değerlendirilmesi yapılır (Özbek, 2015: 26-27).

Kafa Kısmı: Cirit atının kafası büyüklük olarak bedene uygun bir yapıda olmalıdır. Sade yani bakıldığında insanı cezbeden ve anlamlı bir yüz ifadesi görülmeli; ne kişilsiz ne de kaba yani ruhsuz bir görüntü vermemelidir. Ayrıca atın yüzüne bakıldığında kendinden emin görünmeli, ürkek bir görüntü vermemelidir.

Gözleri: "Gözler kalbin (karakterin) aynasıdır" sözü at için çok önem taşır. Cirit atının gözleri; dikkatli, cesur ve iyi niyetli bir şekilde bakmalıdır. Atta bulunan canlı gözler yüksek verimlilik demektir. Göz beyazının fazla olması canlılık veya karakter eksikliği, huysuzluk ve asilik anlamına gelebilir. Parlak olmayan gözler ise sağlık sorununun bir göstergesidir. Açık gri, açık mavi olan gözler ise verimliliği etkilemeyen güzellik eksikliğidir. Küçük ve içe çökük gözler verimsizliği gösterirken büyük ve dışa doğru pörtlek olan göz yapısı ise yüksek derecede verimliliğin bir göstergesidir (Tektaş, 1946: 38).

Burun Delikleri: İyi bir cirit atının burun delikleri büyük ve geniş bir yapıda olmalıdır. Deliklerinin kenarları narin ve ince içerisinde ise az derecede tüy olması gerekir. Hafifçe yüksek olması büyük oranda hava giriş

çıkışına sebep olur, buda dayanıklılık ve asaletin bir göstergesidir. Sakin durumda ve at yerinde dururken burun delikleri çok hafif esnemelidir. Fazla esnediği takdirde ise atta nefes darlığının bir belirtisidir.

Tepe ve Boynu: Erkek atlarda kalın ve güçlü kaslardan oluşur, Kısıraklarda uzun ve nazik kaslardan oluşur. Kafa ve boyun tepe noktasma uyumlu ve esnek olmalıdır. Çok dar bir boyun ve çok kısa, geniş bir tepe bükülüşününün atın dizginlenmesini zorladığı gibi ciritçiye karşı koymalara neden olur. Buda cirit atını yetersiz kılar (Tektaş, 1946: 38-41).

Cidago: Bir atın cidagosu omuz yüksekliği demektir. İdeal bir cirit atının cidagosu uzun, sivriği olabildiğince geriye doğru eğimle yönelerek, uzun ve eğik omuzlara yüksek ve geniş bir bağlantı ile bağlı olmalı ve sırta geniş bir alanla giriş yapmalıdır.

Göğüs Kafesi: İç organlara yeterli bir alan sağlaması için göğüs kafesi geniş, derin ve uzun olmalıdır. Cirit atlarında dayanıklılık düzeyine göre göğüs kafesi daha eğimli, akciğer kubbesi daha düzdür. Kalp ve akciğer için yeteri kadar hacim oluşabilmesi için göğüs tahtasının uzun ve göğüs boşluğunun geniş olması çok önemlidir.

Sırtı: Kısırakların sırtı, aygırlara göre daha uzundur. Yarış atı seçilirken sırtının daha uzun olanı makbul görülür, cirit atlarında ise biraz daha kısa sırtlı olan atlar seçilmeye çalışılır bunun sebebi ise sırtının kısa olduğu atlar daha kıvrak bir yapıda olurlar, yani cirit için daha uygun olurlar. Bu tür atlara ciritçilerin deyimi ile “ daha kip at ” denilir.

Kuyruğu: Güzel bir cirit atının özelliklerinden biriside kuyruk tutuşudur. İyi bir kuyruk tutuşu olmayan atlarda genellikle, canlılık ve asabiyet sorunu vardır. Bacak arasına doğru kıstırılmış bir kuyruk, korku ve yetenezsizlik belirtisidir. Kuyruğunu yukarıda şemsiye gibi tutan atlar ise kendinden emin ve cesur bir duruşun göstergesidir (Popesko, 2010: 25 vd.)

Ön Bacakları: Ata önden bakıldığında birbirine uyumlu olmalıdırlar. Yandan bakıldığında ise atın vücudundan ne çok önde ne de çok geride olmamalıdırlar. Yani bükük ve çarpık olmamalıdırlar. İdeal bir cirit atının ön kollarının arası geniş olmalıdır. Çünkü atın ön kollarının genişliği o atın dayanıklılığını gösterir, ön kollar ne kadar genişse atta o kadar dayanıklı olur. Bu genişliği belirlerken de insan elini tam olarak açar ve karış hesabıyla iki kolun arasındaki bölge yani göğüs kısmı bir karıştan fazla bir genişliğe sahip olması gerekir.

Omuzları: Cirit atlarının gerek koşuda mesafe alabilmeleri için gerekse kıvraklıklarının yeterli düzeyde olabilmeleri için omuzların; geniş ve

eğimli olmaları gerekir. Uygun ölçüde ileride duran omuz eklemi ayaklarla dik bir açıda birleşmelidir (Özgel, 2009: 20 vd.)

Dirsek Çıkıntısı: ideal bir cirit atının dirseğinin göğse sıkışık bir yapıda olması hız verimliliği açısından olumsuz bir durumdur. Dirsek çıkıntısı ile göğüs kafesinin arasındaki boşluğa, açık durumdaki düz bir elin kolaylıkla girebilmesi gerekir. Aksi durumda, ön bacakların hareket serbestiyeti sınırlı demektir.

Tırnakları: Bir cirit atının değerlendirilmesinde ki en önemli yerlerden bir tanesidir. Birçok atın çok kısa bir süre içerisinde ciritten uzaklaştırılmasındaki en önemli bölgelerden biriside doğuştan sağlıksız ya da sonradan düzeni bozulmuş tırnaklardır. Cirit atlarının tırnaklarının büyüklük ve küçüklük oranları, bedenleri ile uyumlu olmalıdır. Cirit atlarının tırnak büyüklükleri yeteri derece geniş ve toplu şekilde olmalıdır. Çünkü tırnağın, koşarken ve hızlı bir şekilde manevra yapabilmeleri için bastığı zemini iyi bir şekilde kavraması gerekir (Özgel, 2009: 20 vd.)

ATLARIN (DONLARI) RENKLERİ

Atların renkleri, vücut, yele ve kuyruğundaki tüylerin renkleridir. Atlara da zaten bu renklerle hitap edilir. On iki çeşit renk (don) vardır. Fakat ana renk olarak 4 çeşit at rengi vardır. Bunlar; kır at, dor at, al at ve yağız at. Bu ana renklerin birbirleriyle karışmasından ve açık ya da koyu renklerin almasından ise ara renkli atlar oluşur.

KIR AT

DOR AT

AL AT**YAĞIZ AT**

CİRİT ATI'NIN BESLENMESİ

Diğer tüm canlılarda ve organizmalarda olduğu gibi cirit atlarının beslenmesi de tüm yaşamsal işlevler için vazgeçilemez bir unsurdur. Sindirim aracılığı ile yiyeceklerdeki enerji ve besin maddeleri karmaşık kimyasal, biyolojik ve fiziksel süreçlerden geçerek, vücuda yararlı biçime gelir.

Cirit atlarının beslenmesinde yalnızca hijyenik koşulları tam olarak sağlanmış besin maddeleri kullanılmalıdır. Cirit atına günde en az üç öğün yemleme ve sulama yapılmalıdır. İlk önce her öğünde çok az bir oranda ot verilmeli ve ardından yeteri kadar su verilip, öğünde en az 5 kg. arpa verilmelidir. Arpanın içerisine katkı maddesi olarak da duruma göre; kuru üzüm, maydanoz, havuç vb. gibi besin maddeleri katılabilir. Yalnız kesinlikle unutmamız gereken bir konu; ata cirit maçından veya antrenmandan 1 saat önce ve 1 saat sonrasına kadar yem ve su verilmemelidir. Çünkü yorgunluk sebebiyle ata rahatsızlanma ve arpalanma denilen iyileşmesi olmayan bir hastalığa yakalanmasına sebep olur (Özbek, 2015: 38 vd.)

Besin Maddeleri

Yem maddeleri cirit atları için yaşamsal öneme sahip ve bedensel işlevlerini sürdürülebilmeleri için vazgeçilmez enerji ve besin maddeleridir. Bakıcılar nitelikli yemleri ve niteliksiz yemlerden ayırt edebilmeli ve her öğün yemlerin en üst ve en alt ölçü sınırı hakkında bilgi ve deneyime sahip olmaları gerekir.

Cirit atlarının besin maddeleri üçe ayrılır:

- Sulu yiyecekler.

- Kuru yiyecekler.
- Özgün yemler. (Özbek, 2015: 48.)

Sulu Yiyecekler

Sulu yiyecekler, içeriklerinde büyük oranda su barındıran ve buna karşılık kuru madde oranı düşük olan besinlerdir.

Taze Yeşillikler:

Taze yeşillikler, toprakta kendiliğinden yetişen çayırlar, otlaklar veya bu amacı elde edebilmek için insanların mera olarak adlandırdıkları yerlerde yetiştirdikleri bitkilerdir. Bunlarda genellikle yonca türü bitkiler ve çimen türü otlardır. Cirit atlarını meralarda gündüz ot biçilmeden otlatılmalı ve atlara geceleri ise biçilen farklı otlardan verilmeli. Çünkü ot çeşitliliği fazla olduğu için besin değeri anlamında daha verimli olur.

Silajlar:

Yeşillikler ve bazı ezilmiş yemler besin değerlerini küçük oranda kaybetmelerine rağmen, silaj işlemleri yapıldıktan sonra uzun süre saklanabilir hale gelir. Bu otlar oksijenin tutulması ile bir mayalanma sürecine sokularak dayanıklı hale getirilir. Bu nedenle de silaj, cirit atları için lezzetli, uygun ve iyi bir yiyecek olur. Silaj ekmeksi veya buğdaysı bir kokuya sahip olmalı, çürük ve küf kokusu gelen silaj bozulmuş anlamına gelir buda atın sancılanmasına sebep olur (Popesko, 2010: 25 vd.)

Kuru Yiyecekler

En yaygın olarak bilinen kuru yiyecekler, kuru ot ve samandır. Kuru yiyeceklerin en büyük özellikleri az miktarda su içermelerine rağmen yüksek düzeyde yapısal zenginlik içermeleridir.

Kuru Ot:

Kuru otun hammaddesi; Çayır otu, yonca ve kaba yoncadır. Kurutularak dayanıklı hale getirilir. Kuru otun niteliği ve besin değeri; farklı otların karışım durumuna, yetiştiği zeminin durumuna, alanın gübrelenme durumuna, biçim zamanına ve saklama koşullarına bağlı olarak değişir. Cirit atlarına uygun kuru otun kesim zamanı çiçeklenme dönemi ortasından, çiçeklenme dönemi sonuna kadar olan devredir. Böyle elde edilen otların kalsiyum oranı daha yüksek olur. Cirit atlarına kuru ot her öğünde yaklaşık olarak 2 kg ot verilmelidir. Otun fazla verilmesi sonucunda at arpayı az yer buda besin eksikliğine neden olur (Özgel, 2009: 58 vd.).

Saman:

Cirit atları için en uygun saman türleri buğday ve yulaf samanıdır. Çavdar ve arpa samanı cirit atı için pek uygun sayılmaz. Çok fazla saman vermek bağırsak tıkanıklığına neden olur. 5 kg arpaya yaklaşık olarak 500 gr saman katkısı yapılmalıdır. Saman iyi bir oyalayıcıdır ve atları daha fazla çiğnemeye yönlendirir. Samansız arpa, bazı atlarda arpayı çiğnemediği için diri diri yutmasına sebep olur.

Özgün Yemler**Yulaf:**

Yulaf, kuru ot ve saman geleneksel at yemi üçlüsüdür. Yulafın en önemli olumlu özelliği içerdiği uygun düzeydeki vitamin ölçüsüdür. Çiğnenmesi kolay olduğundan dolayı hazmı da kolaydır. Yulaf bunlara ek olarak; bolca sümüksü yapı ve doymamış yağ içerir ve bu yüzden sindirim sistemi ve tüy dokusu içinde en uygun yemdir. Ezik yulaf genellikle diş değişimi zamanında olan atlar için çiğnenmesi daha rahat olduğu için daha çok tercih edilir.

Arpa:

Cirit atının beslenmesinde en önemli ve en uygun yem arpadır. Protein oranı düşük olmasına rağmen enerji oranı yüksektir. Günde üç öğün verilmelidir. Ot ve su verildikten sonra az da olsa samanla karıştırılarak verilmesi daha verimli olur. Her öğünde 5 kg arpa verilmesi cirit atları için çok verimli olur (Tektaş, 1946: 38 vd.).

Mısır:

Mısır, düşük ölçüde protein ve lif içermesine rağmen arpa gibi enerji bakımından yüksek bir yem türüdür. Özellikle iş gücü yüksek atların beslenmelerinde çok uygun bir yem türüdür. Cirit atlarına da duruma göre verilmesi tavsiye edilir. Çünkü cirit oyunu atın dayanıklılığına bağlı bir oyundur. Bu yüzden de atın gücünü artırabilmek için atlara mısır verilmesi uygun görülür. Mısır, ufalanmış veya ısıtılma işlemlerinden sonra verilmelidir. Çünkü atın çiğnemesi ve hazmetmesi açısından kolaylık olmuş olur.

Çavdar ve Buğday:

Çavdar ve buğday yapışkanlık ve düşük düzeydeki lif yapısı özelliği nedeniyle kolaylıkla mide rahatsızlıklarına ve arpalama⁴ hastalığına yol

⁴Arpalama: Cirit atlarına yorgunken su ve yem verildiği takdirde oluşan bir tür hastalıktır.

açabilir. Bu yüzden de cirit atlarının beslenmesinde çok tercih edilmeyen yem türleridir. Kesinlikle kaba yemlerle karıştırılarak verilmelidir (Özbek, 2015: 54.).

CİRİT ATI'NIN BAKIMI

Bütün atlarda olduğu gibi cirit atının sağlığı bütünüyle doğru bir bakıma bağlıdır. Günlük tımar, öncelikle tüylerin ve derinin tozlardan, kirden, kepekten ve kuru ter tozundan arınmasını amaçlar ve diğer yandan deri ve deri altı bağ dokularının kan dolaşımını harekete geçiren, derinin nefes almasını sağlayan bir masajdır. Bu nedenle tımar yalnızca bir temizlik işlemi olarak görülmemeli, cirit atının kendini rahat hissetmesini sağlayan, iş verimliliğini ve dayanıklılığını artıran ve sağlıklı yaşamasını sağlayan çok önemli ve vazgeçilmez bir işlem olarak düşünülmelidir. Ayrıca tımar cirit atı ile ciritçinin iyi bir etkileşim ve duygusal bir bağ kurmasına da büyük etkide bulunur. Cirit atlarını günde en az bir kez tımar yapılmalıdır. Ayrıca cirit maçından önce temiz görünmesi ve atın kendini iyi hissetmesi için tımar yapılmalı, cirit maçından sonrada atın kolları, kafası, karnı ve tüm vücudunu tımar yaparak atın üzerindeki ter kalıntısını alınmalıdır. Bu işlemden sonra atın yorgunluğu alınmış ve rahatlaması için uygun ortam sağlanmış olunur. Cirit atının tımarına sol taraftan başlanılmalı ve önden geriye doğru tımar yapılmalıdır. İlk önce lastik kaşağı ile katı kir kalıntıları yumuşatılır. Daha sonra metal bir kaşağı ile dikkatlice kasla kaplanmış beden bölgelerini masaj eder gibi tımar edilmelidir. Sol taraf tımar edilirken ön kısımdan doğru atın yarısına kadarı sol elle diğer kalan yarısı da sağ elle tımar edilir. Atın sağ tarafı tımar edilirken yine ön kısımdan doğru yarısı sağ elle diğer yarısı ise sol elle tımar edilir. Sıcak havalar da ise sıcak su ile atın tüm vücudu yıkanmalıdır. Cirit atının nallarına da çok dikkat edilmelidir. En fazla üç ay süreyle nallanması yapılmalıdır. Kış aylarında ise ya açık nal çakılmalı ya da bir süreliğine atı nalsız bırakmak gerekir (Güleç, 1998: 16 vd.).

Atın Yularının Takılması

Yular, atınızı daha rahat tutabilmenizi sağlar. Yular ipiyle birlikte ise daha rahat gezdirir, bağlayabilirsiniz. Yular, deri veya naylondan olabilir.

Deri Yular

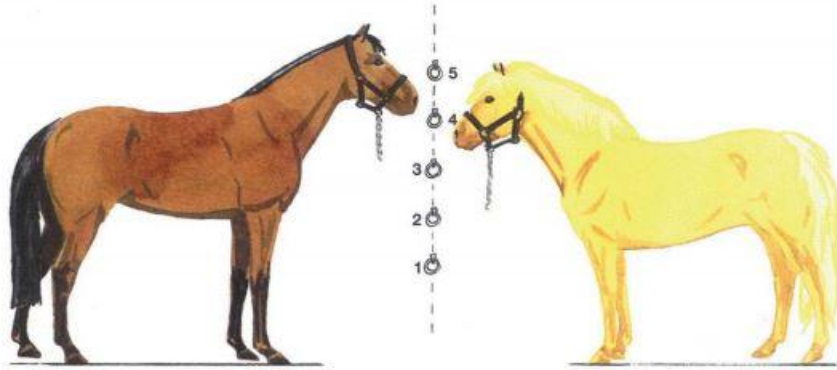
Naylon Yular

Aşağıdaki resme bakarak, yuların nasıl takıldığı rahatlıkla anlaşılabilir. Atın solunda durarak ve ani hareketler yapmadan, atın burnunu burunsalıktan geçirip sonra atın kafasının üzerindeki tokayı fazla sıkmadan, ama çıkmasını engelleyecek kadar da sıkarak takabiliriz.

Yuları takılan atın ipini ise duvarda ya da taşıma aracında bulunan halkaya bağlamak için atın cidago kemiğine denk gelecek yükseklikte olması gerekmektedir.

Bu at için 4 veya 5 nolu halkayı kullanabiliriz

Bu küçük boy at için 3 veya 4 nolu halkayı kullanabiliriz.

Cirit Atını Tımar Etmek

Atı tımar yapmak, bir yandan temizlik ve masaj yapmak, diğer yandan da onunla vakit geçirmenizi, karşılıklı bir ilişki kurmanızı sağlar.

Cirit atı antrenmandan ya da cirit maçından önce ve sonra tımar edilmelidir. Atın çalışmadan önce tımar edilmesi o atın temiz olmasını ve maçıdan önce at ile güvenli bir bağ kurmanızı sağlar. Atın çalışmadan sonra tımar edilmesi, çalışma sırasında yaralanıp yaralanmadığını kontrol etmeye, bakımını yapmaya ve atınızı temizleyip rahatlamasını sağlar⁵.

Atı tımar yapmak için önerebileceğimiz bir kaşağı varsa, o da kauçuk veya plastik kaşağıdır. Çeşitli kaşağı cinsleri vardır, metal kaşağı gibi fakat onlar da çok serttir ve kullanılması daha zordur. Kaşağının hiçbir zaman kemik ve eklemlerin üzerinde kullanılmaması gerekir⁶.

Kaşağıyı her yönde kullanarak, vücut üzerinde dairesel okşayıcı hareketler yapılmalıdır. Böylece, hem tüyler temizlenmiş olur, hem de deriye masaj yapılmış olur. Bir kaç sürtmeden sonra, kaşağıyı temizlemek için yere vurarak bu pislikleri kaşağıdan ayırmak gerekir.

Resimde görülen koyu yerlerin kaşağılanması doğru değildir. Eğer

⁵ Bu bilgi Bayburt Atlı Spor Kulübü Kurucusu, F. KÖPRÜCÜ; Erzincan Fatih Atlı Spor Kulübü Kurucusu, H.KIZILGÖZ; Erzurum Şengel Atlı Spor Kulübü Kurucusu, İ. KORKMAZ' dan alınmıştır.

⁶ Bu bilgi Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Kurucusu, M. KARCIOĞLU; Uşak Uluğbey Atlı Spor Kulübü Sporucusu, H. TAŞAVLI; Manisa Selendi Atlı Spor Kulübü Kurucusu N. DAMAR' dan alınmıştır.

kaşağılamak gerekirse yavaşça ve bastırmadan kaşağılamak gerekir. Çünkü bu bölgeler cirit atlarının çok hassas olduğu bölgeleridir. Ancak beyaz olarak gösterilen bölgeleri rahatlıkla kaşağılanarak temizlenebilir⁷.

Cirit Atına Eyer Takmak

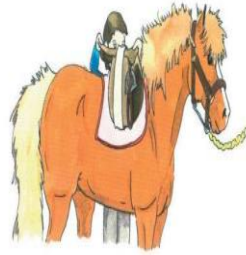
1. Eyer Altlığı Takma:

Eyer atın sırtına takılmadan önce atın sırtına eyer altlığı denilen bir malzeme koyulmalıdır. Eyer altlığı atın cidago kemiğini ve sırtını eyerden doğabilecek sürtünmelerden korur. Çoğu zaman kalın olan eyer altlığı, ayrıca atın terini alır. Eyer altlığının temiz ve kuru olduğundan emin olunca, atın sırtına koyulur.

2. Eyeri Yerleştirme:

Öncelikle üzengi demirlerinin kaldırılmış olduğundan emin olun ve kolunı eyerin üstüne alın. Eyeri solundan alın ve sol kolunuz üzerine koyun. Eyeri ön hanesi cidago üzerinde olacak şekilde atın sırtına koyun ve bir elinizle ön haneden, diğeri ile art haneden tutarak eyeri sırt çukuruna rahatça oturuncaya kadar arkaya doğru kaydırın.

⁷ Bu bilgi Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Kurucusu, M. KARCIOĞLU; Erzurum Şengel Atlı Spor Kulübü Başkanı, A. AKSAKALLI; Erzurum Palandöken Atlı Spor Kulübü Kurucusu, S. ÖZBEY' den alınmıştır.

3. Kolan Kayışlarını Sıkma: İlk önce, eyerin doğru koyulup koyulmadığı kontrol edilmelidir. Sonra, kolanı düz olarak diğer yandan aşağı sarkıtılarak atın ön bacaklarına çarpmasını engellemek için kolan kayışını elinizde tutmamız gerekir. Eyerin dönmesini engellemek için kolan kayışı yeterince sıkılmalıdır. Eyer yerleştirip kolan sıkıldıktan sonra cirit atımız artık cirit maçına ya da antrenmana hazır duruma gelmiş bulunmaktadır⁸.

Alt tarafta görmüş olduğumuz gezdirme pozisyonu yanlış ve tehlikeli bir gezdirme pozisyonudur. Çünkü atın binici çok gerisinde duruyor ve atın dizginlerinin ucu tutulmamış, üzengiler toplanmamış ve kolan kayışı gevşek bir şekilde duruyor. Bu tür gezdirme atın gezdirene ve kendisine zarar vermesine neden olabilir.

CİRİT ATINI DEVRE ARASINDA YA DA MAÇTAN SONRA YEDEKTE GEZDİRMEK

Alt tarafta görmüş olduğumuz gezdirme pozisyonu yanlış ve tehlikeli bir gezdirme pozisyonudur. Çünkü atın binici çok gerisinde duruyor ve atın dizginlerinin ucu tutulmamış, üzengiler toplanmamış ve kolan kayışı gevşek bir şekilde duruyor. Bu tür gezdirme atın gezdirene ve kendisine zarar vermesine neden olabilir.

⁸ Bu bilgi: TİGEM Ankara Şubesi Antrenörü, F. KARCI; Erzincan Atlı Spor Kulübü Sporcusu M. ŞAN; Kocaeli Çayırova Atlı Spor Kulübü Kurucusu M. POLAT' dan alınmıştır.

Cirit atını devre arasında veya maçtan sonra gezdirmek için, dizginleri atın kulaklarının üzerinden geçirip atın boynunun üzerinde bırakılarak gezdirilebilir veya atın dizginleri tutularak gezdirilebilir. Her iki şekilde de, dizginler sağ elde tutulmalı ve işaret parmak dizginlerin arasından geçirilerek tutulmalı. Sağ elimiz, atın ağızına yaklaşık 15 cm. uzaklıkta olmalı. Eğer dizgini atımızın kafasının üstünden geçirdiysek, yere değmesini engellemek için, dizgin kollarından tutmalıyız. Atımızın başı bizim sağ omzumuzun hizasında bulunmalıdır.

CİRİT ATI'NIN SAĞLIĞI

Cirit atının sağlığının iyi olmasının en temel işareti normal davranışları ile her zamanki gibi hareket etmesidir. Bunun için de atı tanımak ve bilmek çok önemli olup, normal hareketlerinin ne olduğunu bilip, davranışlarındaki alışılmamış hareketlere karşı hazır olmak gerekir.

Cirit atının sağlıklı olduğunun işaretleri nelerdir? Sorusuna

verilebilecek cevapları şu şekilde sıralayabiliriz.

- At pırıl pırıl ve kulaklarını gelen seslere doğru titretip hareket ettirerek tetikte bulunmalıdır.

- Çevresindekilere karşı ilgili olmalıdır.

- Derisi kuru ve parlak olup, adale ve kemiklerinin üzerinde yumuşak bir şekilde yayılmış olmalıdır.

- Gözleri ve burun delikleri temiz olmalıdır.

- Düzenli olarak soluk alıp vermelidir (Popesko, 2010: 25 vd.; Tektaş, 1946: 38 vd.; Özbek, 2015: 54.).

- Dört ayağı üzerinde kare şeklinde durmalıdır. (Bir at genellikle bir ayağını dinlendirir. Eğer ki hep aynı ayağını dinlendiriyor ve çalışmada kullanmaktan sakınıyorsa bir aksilik var demektir.)

- Yemini tamamen yiyip bitirilmelidir.

Atlarda genelde gözle görülebilecek sık meydana gelen sağlıksız durumları da şöyle sıralayabiliriz.

- Deride tüy dökülmeleri, yaralar.

- Cidago kemiğinde yaralar.

- Göz hastalıkları.

- Kolan yerlerinde yanlış kolan bağlamadan kaynaklanan yaralar.

- Kantarmanın yanlış takılmasından kaynaklanan ağız yaralarıdır.

Cirit atlarının günlük kontrolde dikkat edilecek hususlara bakacak olursak.

1.Sabah gelindiğinde öncelikle atın gece verilen yemini ve otunu yiyip yemediği kontrol edilir. Yememiş olması normal değildir.

2.Derisi parlak, yumuşak ve pürüzsüz olmalıdır.

3.Gözlerinde akma, fazlaca çapak olup olmadığına bakılır.

4.Ağzında yabancı madde (diken, taş, ağaç parçası batmışsa zararlıdır) var mı?

5.Dudakların rengi pembe olmalıdır; parmakla bastırıldığında önce beyaza dönüp kısa süre sonra rengine dönüyor mu?

6.Kulak arkası, boyun, boyun altı, göğüs elle hissedilerek kontrol

edilir. Vücudun herhangi bir yara, tüy dökülmesi, herhangi bir sivilce var mı?

7.Tırnaklarında, mayalarda çürüme, kırılma, nalda sorun var mı? Nalın çivileri sağlam mı? Çiviler nalın üzerinden fazlaca çıkıp tehlikeli bir durum oluşturuyor mu? Mayalar temiz ve sağlıklı mı? Sağlıklı bir mayada çürük ve pis bir koku olmamalı.

8.Mayalarda yabancı bir madde (taş, odun parçası, çivi v.s.) var mı?

9.Bacaklarda şiş yara, yara bere, yumru var mı ve soğuk (serin) mi? Bu kontrol el bacağından yukarıya doğru sıvazlayarak yapılabilir.

10.Karın ve karın altını kontrol ettiğinde herhangi bir sivilce, yara, tüy dökülmesi var mı? Ardından popo kuyruk altı ve arka bacaklar elle hissederek ve gözle kontrol edilir.

11.Atın genel hal ve tavırları tetikte, canlı fakat rahat mı? İlgili fakat saldırgan tutumlu olmamalıdır (Popesko, 2010: 25 vd.; Tektaş, 1946: 38 vd.; Özbek, 2015: 54.).

Cirit atını sağlıklı tutabilmek için yapılması gerekenler:

1.Atı her gün ziyaret edip sağlığının yerinde olup olmadığını kontrol etmek.

2.Parazit kontrolü ve ilacını muntazam yapmak.

3.Doğru beslemek.

4.Sürekli temiz su bulundurmak.

5.Takımlarını ve ahırını temizlik ve hijyeninin sürekliliğini sağlamak.

6.Her gün tımar yapmak.

7.Doğru ve düzenli olarak nallanmasına dikkat etmek.

8.Atın yeteri kadar sıcak tutulduğundan ve kışın örtüsünün örtülüp örtülmediğini kontrol etmek.

9.Atı cirit maçlarına kadar düzenli çalıştırmak (Tektaş, 1946: 38 vd.; Popesko, 2010: 25 vd.; Özbek, 2015: 54.).

Sağlıklı At

Sağlıksız At

CİRİT ATI'NIN YETİŞTİRİLMESİ

İlk önceleri Türk cirit atı, Türk savaş atından köken alan ve Memluk Türkleri tarafından yetiştirilen ve bir savaş atı olan Arap Atı ile oynanırdı. Sonraları ise 93 Harbinde Bağdat'tan Erzurum'a gelen muavin kabilesinin atı olan Arap Atı ile Doğu Anadolu atlarının karışımı olan ve cirit için yetiştirilen Hıms atları yani Anadolu'da ki söylenişi ile Hıms'ın Kolu Kısa Atları cirit için daha uygun görülmüştür. Bu gün ise Hıms Atı'nın tükenmeye başlaması sebebiyle Arap Atı rağbet görmüştür. Türk Cirit Atı; çevik, süratli, dayanıklı, zeki, cesur ve aşırı derecede güzel atlardan seçilerek yetiştirilir (Güleç, 1998: 11 vd.).

Günümüzde yukarıda da belirtildiği gibi Atlı Cirit Oyunu için en çok kullanılan at cinsi Arap Atı'dır. Arap Atları ilk önce devlet haralarında büyük önem gösterilerek at yarışları için yetiştirilmektedir. Taylar 4 yaşına gelene kadar adeta bir küçük çocuk gibi ilgi gösterilerek yarışlara hazırlanır. 4 yaşına geldiğinde ise Türkiye'de bulunan birçok hipodromda bu yetiştirilen taylar yarıştırılır. Bu tayların arasından şampiyon bir at çıkabileceği gibi yarış yeteneği olmayan atlarda yetişebilir. Yarışlarda başarı gösteren taylar herhangi bir sakatlık geçirene kadar hipodromlarda yarış hayatlarına devam eder. Fakat sakatlanan atlar ise iskarta⁹ denilen yerlere

⁹Iskarta: Sakatlanan atların dinlenmeleri ve iyileşmeleri için yarışlardan uzaklaştırılıp bakımlarının yapıldığı yerlerdir.

ayrılır. İşte ciritçiler, yarış yeteneği olmayan veya iskartaya ayrılan atlardan alıp atlı cirit oyunu için yetiştirmeye çalışırlar.

Ciritçilerin hipodromlardan getirmiş olduğu atlar ilk önce 1 ay bir süre ile dinlendirmeye ve bakıma alınır. 1 ay sonra ise yavaş yavaş artık binilmeye başlanır. İlk başlarda atı tanımak ve binicisi ile iletişim kurabilmek için 1 hafta boyunca sadece safari denilen atlı yürüyüş yapılır. Atı tanımaya başladıktan sonra kenter yürüyüşü denilen atın kendi haline çok yavaş bir şekilde koşturmaya başlanır. Kenter idmanı esnasında atın ağzının sertlik veya yumuşaklık derecesi ölçülmeye başlanır. Çünkü atın cirit oyununda sağa sola hareketi ve ani durup kalkış işlemlerini yapabilmesi için ağzına uygun gem (kantarma) gereklidir. İşte bu uygun gemde kenter yürüyüşünde anlaşılıp temin edilir. Gemin uygunluğu ise atın ağzına vurulduğu andan itibaren at ağzını köpürtüp köpürtmemesi ve binici üzerine bindiği an atı rahatlıkla hâkimiyeti altına alabilmesinden anlaşılır. Atın uygun gemini artık bulduktan sonra cirit oyunu için eğitime hazır döneme gelir. Ciritçi ile atın iletişim kurmaya başladığı dönem artık başlamış olur. Cirit eğitime ilk başlarken ciritçi at üzerine biner ve cirit sopasını da eline alır ve atı yürütürken ara ara atın gözlerine cirit sopası gösterilir. Çünkü cirit oyunu esnasında cirit sopasını aniden gören bir at korkar ve binicisinin komutundan çıkabilir. Bu yüzden cirit sopasını cirit atının da tanınması gerekir. Cirit sopasından at artık korkmayıp hiçbir tepki vermeye başladıktan sonra ciritçi atı dört elleme¹⁰ denilen koşuyu yaptırmaya başlar. Cirit atı cirit oyunu ile ilgili tüm hareketleri bu dört elleme koşusunda öğrenir. Yani sağa hareketi, sola hareketi ani duruş yapmayı ve aniden kalkış yapmayı bu yavaş koşuda öğrenir. Çünkü süratli bir şekilde koşan at kendini sadece koşmak için hazırlamış olur ve bilmediği hiçbir hareketi yapamaz. Dört elleme koşusunda öğretilen hareketlerin hepsini artık süratli koşsa bile at bilinçaltına aldığı için istenildiği an yapabilir.

Dört elleme koşusuna başladıktan sonra ciritçinin bir elinde atın dizginleri diğer elinde ise cirit sopası bulunur. Yavaş olan bu koşu şeklinde ciritçi sola dönmek isterse hafif bir şekilde sol dizgini çekip sol ayağını atın kaburga kısmına bastrarak elindeki cirit sopasını atıyormuş gibi yapar, sol tarafa doğru vücut ağırlığını verir ve at sol tarafa döner. Ciritçi sağ tarafa dönmek isterse sağ dizgini hafifçe çekip sağ ayağı atın kaburga kısmına bastrarak elindeki cirit sopasını atıyormuş gibi yapar, vücudunu sağa doğru verir ve at sağ tarafa döner. Ciritçi bu hareketleri atı süratli koşturmadan 2 hafta boyunca her gün tekrarlar. İki hafta sonra ise artık at dört elleme

¹⁰ Cirit atının yürümekten çıkıp koşmaya başladığı ilk zamanıdır. Yani ağır çekimdeymiş gibi koşmaya başlamasıdır.

koşusunda ciritçini sağa mı yoksa sola mı dönmek istiyor diye komutunu bekler. Ciritçi hangi tarafa dönmek istiyorsa hafifçe o tarafın dizginini çeker ve at hemen o yöne doğru döner. Cirit atı bu hareketleri öğrendikten sonra süratlilde koşsa yine de ciritçinin dönmek istediği yöne doğru istenildiği an döner. Cirit atına ilk öğretilmesi gereken hareketler bunlardır.

Sağa ve sola dönme hareketlerini ata öğrettikten sonra cirit atına ani duruş ve ani kalkış hareketleri öğretilmeye başlanır. Ani kalkış hareketini atlar daha önce yarış için yetiştirilirken az da olsa öğrenmiş oluyorlar. Ciritçiler bu hareketi daha fazla yapması için ata tekrar tekrar yaptırırlar. Ani kalkış yapmayan atlara ise mahmuz¹¹ ya da kamçı kullanılır. Mahmuz ve kamçı itiraz eden ve ani kalkış yapmayan atlara canını acıtıp aniden kalkış yaptırmak için kullanılır. Ani duruş hareketini ise ata takılmış olunan gem yaptırır. Gemi ciritçi kendine doğru aniden çeker ise at ani duruş yapar.

Türkiye'de Geleneksel Spor Dalları Federasyonluğuna bağlı birçok ilde birçok Atlı Cirit takımı bulunmaktadır. Fakat her ilin cirit atı yetiştirme özelliği kendine özgüdür.

Erzincan, Manisa ve Uşak İllerinin Cirit Atı Yetiştirme Teknikleri:

Türk milletinin ata sporu olan Atlı Cirit Oyununun ilgi ve sevgi ile oynandığı illerden bazıları da Erzincan, Manisa ve Uşaktır. Erzincan'da ilk önceleri tek bir takım kurulmasına rağmen 03.02.2016 tarihi itibari ile toplamda 6 takım, Manisa'da 4 takım, Uşak'ta ise 40'a yakın Federasyona bağlı takım bulunmaktadır¹².

Uşaklı ve Manisalı ciritçiler, Adana, İzmir ve İstanbul Hipodromlarına yakın bir coğrafyada yer alması sebebiyle bu hipodromlardan kolaylıkla ve daha az masraf yaparak çok sayıda at alabiliyorlar. Bu yüzden de Uşak ilinde hem cirit takımı çok fazla kurulmuştur, hem de her takımda cirit atı fazlasıyla bulunmaktadır. Uşaklı ve Manisalı ciritçiler, Hipodromlardan alınan atların cirit oyununa uygunluk derecesine ve yeteneğine bakıp cirit oynamayacak olan atı az bir masraf yaparak değışebiliyorlar¹³.

¹¹ Mahmuz: Ciritçinin ayağına takılan ve atın karın kısmını az da olsa incitmek için kullanılan bir alet.

¹² Bu Bilgi: TGSDF Erzincan İl Temsilcisi, H. KIZILGÖZ; TGSDF Uşak İl Temsilcisi, İ. TAŞAVLI; Manisa Selendi Atlı Spor Kulübü Kurucusu, N. DAMAR'dan alınmıştır.

¹³ Bu Bilgi: Uşak Uluğbey Atlı Spor Kulübü Kurucusu, H. TAŞAVLI; Uşak Karun

Uşaklı ve Manisalı ciritçiler, hipodromlardan aldıkları atı 1 hafta boyunca üzerine binip gezdirdikten sonra cirit sopasını ellerine alarak cirit maçlarının yapıldığı meydanlardan çok dar ölçülerde olan bir alana geçerler. Alanın dar olması onlar için çok önemlidir. Çünkü yeni alınan bir atın bu dar alanda sürat alması imkânsızdır. Yeni alınan ata bu dar alanda sadece ani kalkış yapıp at sürat almadan kısa mesafede sağa veya sola dönmeyi öğretmeye başlarlar. Buna da bir ellerinde cirit sopasını diğer ellerinde atın dizginlerini bulundurarak dar alanda ayaklarında mahmuzla ata ilk önce ani kalkış yapmayı öğreterek başlarlar. At ani kalkışı öğrendikten sonra istese de sürat alamıyor çünkü bu eğitim dar ve kısa bir alanda yapılıyor. Ciritçiler ata ani kalkış yaptırarak ellerindeki cirit sopasını sağa veya sola atıp hemen dönmeye çalışırlar. Böylece at eğitimlerden sonra cirit meydanına da çıksa daha önce aldığı eğitim nedeni ile ani kalkış yapar ve sürat almadan ciritçi cirit sopasını atar atmaz kendi alayına doğru döner. Artık bir süre sonra bu hareketler devamlı tekrar edildiği için Uşak ve Manisa’da yetiştirilen cirit atı, ani kalkış yapar önünde kaçan ata belirli bir mesafe yaklaştıktan sonra ciritçi ister ciridini atсын ister atmasını at yine de ani bir dönüş yaparak kendi alayına dönmek ister. Bu alışkanlıktan sonra cirit atı binicisine rahat bir şekilde cirit oynatmamaya başlar. Bu durum Erzincan ilinde yetiştirilen cirit atları içinde geçerlidir.¹⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi Erzincan, Manisa ve Uşak’ın cirit oynama tarzları ile at yetiştirme tarzları birbirine çok fazla benzemektedir. Çünkü üç ilde de cirit oyununda atı ön plana çıkarmak yerine sporcular kendilerini ön plana çıkarmayı tercih ederler. Yani Atlı Cirit oyununda hem atın etkili hem de sporcunun etkili olmasına rağmen bu iller daha çok sporcuyla ön plana alarak cirit maçları yapıyorlar. Cirit atı maç esnasında süratli ve çevik bir şekilde cirit oynar, “yakalama”¹⁵ yapıp puan alabilir. Fakat Erzincan, Manisa ve Uşak illerinin sporcuları ata çıkış verip sürat yaptırmadan orta sahada cirit atıp dönmeyi öğretiyorlar. Bu bilgilere bakılarak Erzincan, Manisa ve Uşak illerinde yetişen atların büyük oranı Atlı Cirit oyununda sadece cirit sopasını iyi atış yapan sporculara faydalı olur. Cirit sopasını iyi atamayan fakat maç esnasında Yakalama puanını iyi alabilecek bir sporcuya bu illerde yetişen atlar pek fazla faydalı olmayabilir.

Atlı Spor Kulübü Sporcusu, S. SAROL; Uşak Bir Eylül Atlı Spor Kulübü Sporcusu, M. SARAÇ; Manisa Selendi Atlı Spor Kulübü Sporcusu, N. DAMAR’ dan alınmıştır.

¹⁴ Bu Bilgi: Erzincan Atlı Spor Kulübü Başkanı, C. ÇELİK; Erzincan Atlı Spor Kulübü Sporcusu, M. İ. KOÇ’ dan alınmıştır.

¹⁵ Yakalama: Cirit oyununda kovalayan at, kaçan atın kuyruk sokumuna kadar yaklaştığında alınan puan türü.

Çünkü bu iller cirit atının süratli olup olmamasına dikkat etmeyerek sağa ve sola ani dönüş yapabilecek atlar yetiştirirler¹⁶.

Sivas ve Bayburt İllerinin Cirit Atı Yetiştirme Teknikleri:

Türk milletinin ata sporu olan Atlı Cirit Oyununun oynanıp geliştirilmeye çalışılan iller arasında Sivas ve Bayburt illerini de sayabiliriz. 03.02.2016 tarihi itibarı ile Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonluğuna bağlı Sivas'ta 4, Bayburt'ta ise 2 takım vardır. Şüphesiz ata sporumuz geliştikçe her ilde olduğu gibi bu illerde de Atlı Cirit takımı sayısı artırılabilecektir¹⁷.

Sivas ve Bayburt illerinin Hipodromu olan illere uzak mesafede olması sebebiyle sporcular her istedikleri zaman ellerindeki cirit atlarının değiştiremiyor ve de yenileyemiyorlar. Bu iller Atlı Cirit Oyunu ile diğer oynanan illere göre daha geç bir zamanda tanışmış fakat bu spora gerektiği ilgiyi şüphesiz göstermişlerdir. Sivaslı ve Bayburtlu ciritçiler Atlı Cirit Oyununda ata çok önem veren iller arasındadırlar. Bu illerde, Manisa, Uşak ve Erzincan gibi sporcu ön planda değil de tam aksine at ön planda tutulmuştur¹⁸.

Bu illerde cirit atının süratli olmasına özen gösterilir. En çok yakalama puanı alınmaya çalışılır. Ciritçiler, yeni aldıkları atı 1 hafta boyunca boş arazilerde sadece gezdirerek ata uygun gemi tespit ederler. Uygun gemi tespit edildikten sonra kulüpte bulunan cirit oyunu için ustalaşmış başka bir atla binicisini de yanına alarak cirit meydanı gibi geniş bir alana çıkarlar. Usta dediğimiz at ve sporcu bir alay durağına geçer yeni atlı sporcu ise diğer alay durağına geçer rakip olmuş olurlar. Usta atlı sporcu, hamle yapmak için yeni atının alayına doğru gelir ve hamlesini yapar ve kendi alayına doğru kaçmaya başlar, yeni atlıda çıkış yaparak kaçan atı yakalamak için atı son sürat koşturur ve karşı alaya geldiğinde ise durdurmaya çalışır. Bayburtlu ve Sivaslı ciritçiler 1 ay boyunca ata bu eğitimi verirler. 1 ay sonra ise takımlar kendi aralarında antrenman maçı

¹⁶ Bu Bilgi: Erzincan Osmanlı Atlı Spor Kulübü Kurucusu, B. ÖZDEMİR; Bayburt Genç Osmanlı Atlı Spor Kulübü Sporucusu, Y. SEZGİN; Erzincan Atlı Spor Kulübü Sporucusu, H. Ü. AYDIN; Uşak Bir Eylül Atlı Spor Kulübü Sporucusu, N. CEYLAN; Uşak Omurca Atlı Spor Kulübü Sporucusu, K. KARACA; Manisa Selendi Atlı Spor Kulübü Kurucusu, N. DAMAR' dan alınmıştır.

¹⁷ Bu Bilgi: Sivasspor Atlı Cirit Kulübü Sporucusu, E. PALABIYIK; Bayburt Atlı Spor Kulübü Başkanı, A. KÖPRÜCÜ' den alınmıştır.

¹⁸ Bu Bilgi: Sivasspor Atlı Cirit Kulübü Sporucusu, B. EMMİOĞLU; Bayburt Atlı Spor Kulübü Kurucusu, F. KÖPRÜCÜ' den alınmıştır.

yapar ve acemi dediğimiz yeni atları göz önüne alarak cirit oynarlar. Bu antrenman maçında acemi atlıya çıkış yapma fırsatı verilir ve asla geri çevrilmez. Böylece yeni alınan at bir süre sonra artık işi öğrenerek binicisi ata çıkış verdiğinde bütün gücüyle önünde kaçan atlıyı yakalamak için çaba sarf eder. Çok süratli bir şekilde koştuğu içinde bazen saha dışına çıkabilir. Buda takımına eksi puanlar aldırmasına neden olur. Bayburt ve Sivas illerinde yetişen cirit atları yakalama puanını rahatlıkla alabilir. Fakat orta sahada cirit atışı pek fazla yapılmaz. Çünkü at sadece koşmaya göre eğitim aldığı için orta sahada sağa ve sola doğru ani dönüş yapamaz sadece karşı alay çizgisine geldiğinde durabilir¹⁹.

Bu illerde yetiştirilen cirit atları, yakalama puanı almak için oynayan ciritçiler için çok elverişlidir. Fakat orta sahada iyi cirit atıp isabet puanı almak isteyen ciritçiler için pek fazla elverişli olmayabilir. Çünkü at bu illerde genelde süratli koşmaya alıştırmış bunun için de orta sahada o kadar süratli iken dönüş yapması pek mümkün olmayabilir. Ciritçi ciritini atsa bile at dönüş yapamaz ve karşı alaya doğru gider buda yakalanmasına sebep olduğu için karşı takıma artı puan kazandırmış olur. Bayburt ve Sivas illerinde ne kadar da bu şekilde cirit oynansa da Türkiye’de ün yapmış Cirit Atları yetişmiştir. Şüphesiz ki bu iller Türk sporu olan Atlı Cirit’e gerekli ilgiyi göstererek gelişmesine katkı sağlamışlardır²⁰.

Erzurum İlinin Cirit Atı Yetiştirme Tekniği:

Erzurum, bu güne kadar manevi ve kültürel değerlerini her zaman korumuş ve gelişip yaygınlaşması için büyük emekler veren illerimiz arasındadır. Diğer kültürel değerlerimiz gibi bir Türk geleneği olan ve Türk kültürünün temel yapı taşlarından birisi olan at sevgisini benimsemiş ve atlı sporlara büyük ölçüde ilgi göstermiştir.

Türkiye’de Atlı Cirit Oyununun ilgi görererek ve emek vererek yapıldığı illerden biriside Erzurum’dur. 03.02.2016 tarihi itibarı ile toplamda Türkiye Geleneksel Spor Dalları Federasyonluğuna bağlı 22 Atlı Cirit takımı vardır. Fakat Erzurum’da cirit oyunu oynamayıp sadece binicilik eğitiminin verildiği bazı kuruluşlarda vardır²¹.

¹⁹ Bu Bilgi: Bayburt Atlı Spor Kulübü Kurucusu, F. KÖPRÜCÜ; Bayburt Genç Osmanlı Atlı Spor Kulübü Kurucusu, K. ALTIPARMAK; Sivasspor Atlı Cirit Kulübü Sporcusu, E. PALABIYIK; Sivasspor Atlı Cirit Kulübü Sporcusu, E. YILMAZ’ dan alınmıştır.

²⁰ Bu Bilgi: Bayburt Atlı Spor Kulübü Kurucusu, F. KÖPRÜCÜ; Sivasspor Atlı Cirit Kulübü Sporcusu, E. PALABIYIK’ dan alınmıştır.

²¹ Bu Bilgi: TGSDF Erzurum İl Temsilcisi, S. ÇOBAN’ dan alınmıştır.

Erzurum'da Atlı Cirit Oyunu diğer illerden biraz daha fazla ilgi görmektedir. Atlı Cirit İl Eleme Müsabakalarının yapıldığı tarihlerde cirit sahasının tribünlerinin doluluğundan bunu kolayca anlayabiliriz. Erzurum'da Atlı Cirit Oyunu için en uygun at ilk başlarda Hınıs'ın Kolu Kısa denilen at cinsi görülürdü. Fakat bu at cinsi zaman sonra tükenmeye başlayınca diğer illerde olduğu gibi Erzurum'da da artık Arap Atı denilen at cinsi rağbet görmüştür. Erzurum da, Bayburt ve Sivas illeri gibi hipodromu olan illere uzak bir coğrafyada yer almaktadır. Fakat Erzurumlu olan M. YILMAZ farklı hipodromlardan zaman zaman at getirerek ciritçilere satmaktadır. Erzurumlu ciritçilerin geneli M. YILMAZ'dan cirit oyunu için at alıp yetiştirmiştir²².

M. YILMAZ'ın getirdiği yarış atlarını alan ciritçiler, 1 hafta boyunca atı, dışarı çıkarmadan sadece bakım yapıp ilgilenirler. 1 hafta sonra ise atı 5 veya 6 m. uzunluktaki yular ipiyle dışarı çıkarır ve at yedek denilen çalıştırmaya başlatılır. Yedek çalışması atın, üzerine binilmeden ipin ucundan tutup atı boş bırakarak koşmasının sağlandığı bir çalıştırma türüdür. Atı ilk önce koşturup ve aynı zamanda da sağa döndürmeye çalışılır. 1 hafta boyunca atı bu şekilde üzerine binmeden yular ipinden tutularak sağa dönme hareketi yapılır. 1 hafta sonra ise aynı şekilde yular ipinden tutarak 1 hafta boyunca da koşturarak sola dönme çalışması yaptırılır. Yeni alınan ata bu eğitimler verildikten sonra artık üzerine binerek 2 hafta boyunca safari denilen gezi yapılır. Bu gezi esnasında da ara ara atı, sağa ve sola doğru dizginle çevirme yapılır. Sporcu ile atın artık uyum sağladığı anlaşıldığında ise ata hafif koşular yaptırılır. Bu hafif koşularda ise atın ağız sertliği ve yumuşaklığı tespit edilir. Atın sertlik ve yumuşaklığı tespit edildikten sonra ise atın ağızına uygun gem veya kantarma temin edilir. Daha öncede belirtildiği gibi cirit atı için en önemli malzemelerden birisi gemdir²³.

Sporcu, at ve gem uyumları sağlandıktan sonra artık at cirit eğitimi için uygun hale gelmiş olur. Manisa, Erzincan, Uşak, Bayburt, Sivas ve diğer iller de cirit atı yetiştirilirken bazılarında dar alan bazılarında geniş alan seçilmesine rağmen Erzurum'da at eğitmek için bizzat cirit oynanan alanlar seçilir. Çünkü Erzurum atçılığında “ at ilk başlarda ne görür ve ne öğrenirse

²² Bu Bilgi: Erzurum Akıncılar Atlı Spor Kulübü Sporcusu, M. AŞIKOĞLU; Erzurum Kombina Atlı Spor Kulübü Kurucusu, Y. PAK; Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Sporcusu, N. ALPUĞUZ' dan alınmıştır.

²³ Bu Bilgi: Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Sporcusu, Ö. KARCIOĞLU; Erzurum Şahdadaş Atlı Spor Kulübü Sporcusu, H. KAVCI; Erzurum Sancak Atlı Spor Kulübü Sporcusu, E. DUMLU; Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Sporcusu, E. ŞİMŞEK' den alınmıştır.

hayatının geri kalan kısmında da onu uygular” diye bir söylem vardır. Bizzat cirit oynanan alanda yetişen at, sahaya almış olur ve sonrasında her hangi bir olumsuz davranış yapmaz²⁴.

Erzurumlu ciritçiler, cirit atı eğitirken ne Uşak, Manisa ve Erzincan gibi sadece orta alanda cirit atıp dönmeyi nede Bayburt ve Sivas gibi sadece atı süratli koşturup at kesmeyi öğretirler. Erzurumlu ciritçiler yetiştirdikleri ata hem süratli koşup yakalama yapmayı hem de orta sahada cirit atıp sağa veya sola doğru dönüş yapmayı öğretirler. Çünkü Atlı Cirit Oyunu, sporcu ve atın beraber uyum sağlayıp ve her ikisinin de etkili olması gereken bir oyundur. Zaten Erzurum’da yetişen atların geneli cirit camiasında ün yapmış atlardır. Türkiye Atlı Cirit Şampiyonunun ilk başlardan beri hep Erzurum kulüplerinde çıkması da Erzurum’da yetişen ciritçilerin ve atların ne kadar başarılı olduğunu rahatlıkla göstermektedir. Bu yüzden de Erzurum’da yetiştirilen cirit atı, hem Manisa, Uşak, Erzincan hem de Bayburt ve Sivas illerinde bulunan kulüpler için büyük rağbet görür ve bu atlardan büyük ölçüde verim alınır²⁵.

Diğer İllerde Atlı Cirit Oyunu ve At Yetiştirme Teknikleri:

Atlı Cirit Oyunu; Erzurum, Bayburt, Sivas, Erzincan, Uşak ve Manisa gibi illerin yanında daha birçok ilde de oynanmaktadır. Fakat bu iller cirit oyunu daha geç bir zamanda ilgi görek oynanmaya başlanılmıştır. Bu yüzden de cirit atı yetiştirme tekniklerini tam olarak benimseyememiş ve çok başarılı bir şekilde cirit atı yetiştirememişlerdir. Bu eksik yönleri onları cirit sevdiğinden uzaklaştırmayarak bu ata sporunu oynamaya tüm gayretleri ile devam etmişlerdir. Bu illere örnek vermek gerekirse; Kocaeli, Kars, Malatya, Denizli, Eskişehir, Bursa ve Ankara’yı da sayabiliriz. Ankara, bu sayılan iller içinde cirit atı yetiştirmekte öne çıkan iller arasında idi. Çünkü Ankara T.M.O. Atlı Spor Kulübü sporcuları Erzurum’dan giderek orda bir cirit takımı oluşturmuşlardı. Bu ekibin öncülüğünde de yine Erzurumlu olan K. KARCI ata sporumuz olan Atlı Cirit için gerekli çalışmaları halen yapmaktadır. Bu iller cirit oyunu için atı Erzurum’dan veya Uşaktan eğitilmiş usta denilen cirit atı satın alır ve yetiştirilmiş olan bu atlarla Türkiye Atlı Cirit Şampiyonası Müsabakalarına katılarak illerini başarılı bir

²⁴ Bu Bilgi: Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü Sporucusu, M. ŞİMŞEK; Erzurum Korkut Ata Atlı Spor Kulübü Sporucusu, A. KILIÇ; Erzurum Şahdadaş Atlı Spor Kulübü Kurucusu, H. YILDIRIM; Erzurum Dadaş Atlı Spor Kulübü Sporucusu, H. ÇAVUŞOĞLU’ dan alınmıştır.

²⁵ Bu Bilgi: Erzurum Atlı Spor Kulübü Başkanı, İ. DEDEOĞLU; Erzurum Yenişehir Atlı Spor Kulübü Başkanı, H. ÖZTÜRK’ den alınmıştır.

şekilde temsil etmeye çalışırlar. Zaman sonra şüphesiz ki binicilik konusunda yeterli deneyimi elde ederek bu illerde kendi cirit atlarını kendileri yetiştirmeye başlarlar²⁶.

ATLI CİRİT OYUNU İÇİN SPORCU YETİŞTİRİLMESİ

Arkeolojik verilere dayanarak Türk Kültürünün merkezinin Orta Asya olduğu kanıtlanmıştır. Bilim adamlarının geneli bu konuda hem fikirdir. Türklerin Orta Asya'da temelini attıkları bu zengin kültürleri batıya doğru yapmış oldukları seferlerle taşımışlardır. Yani Türkler, Türk Kültürünü yayılmış oldukları coğrafyalarda bir pusula gibi yol ve yön göstermesi için kullanmışlardır. Türk boyları kuzeyden güneye, doğudan batıya doğru ilerlerken, madencilik, dokumacılık, hayvancılık ve dericiliğin yanında at kültürü ile birlikte binicilik yeteneklerini de geliştirmiş ve taşımışlardır (Ceylan, 2006: 2-3.).

Daha öncede bahsedildiği gibi Türk geleneğinde atlı olmayan (yaya) bir bireyin değeri yoktur. Yani at bir Türk için her şeydir. Atın avlanmada, güç etmede ve savaşta göz ardı edilemeyecek hizmetlerinden dolayı Türkler için çok büyük bir değer taşımaktadır. At sevgisi o kadar çok gelişmiş ki öldükten sonra da hizmet etmesi için sahibi ile birlikte gömülmüştür. Altaylardaki kurganlarda da görüldüğü gibi çok sayıda sahibi ile birlikte at iskeleti bulunmuştur. Askeri birliklerin dışında Anadolu'nun pek çok yöresinde oynanan "Atlı Cirit" oyunu içinde özel atlar yetiştirilmiştir. Erzurum il sınırları içerisinde ki Cunni Mağarası'nda bulunan petrogliflerden bir bölümünü süvari petroglifleri oluşturmaktadır (Ceylan, 2006: 2-4.).

Kısacası, Türk milleti en eski devirlerden bu güne kadar atı çok iyi kullanmıştır. Atlı Cirit Oyunu için Türk milletinin genelinde az da olsa binicilik yeteneği vardır. Fakat şehirleşmeden dolayı toplumumuz atlardan uzak kaldı. Bunun neticesinde de binicilik yetenekleri bilinçaltında kalmıştır. Ancak çok az bir eğitim aldıklarında kendi kimliklerinde bulunan bu yetenek ortaya kolayca çıkabilmektedir. Çünkü Türk milletinin ataları at sırtında doğmuş, yaşamış ve gerektiğinde yine at sırtında ölmüştür (Turan, 1941: 1 vd.).

Atlı cirit için sporcular küçük yaştan başlayarak bazı aşamalar neticesinde yetişirler. Yani Atlı Cirit oyununun öğrenilmesinde küçük yaştan itibaren belirli yaş guruplarına göre farklı dönemlerde farklı eğitim verilerek

²⁶ Bu Bilgi TGSDF Ankara İl Temsilcisi, K. KARCI; Kars Selim Atlı Spor Kulübü Kurucusu, E. KESKİN; TGSDF Kocaeli İl Temsilcisi, E. ŞAHİN' den alınmıştır.

yetiştirilirler. Ayrıca Türkiye’de cirit oyunu oynayan iller arasında at yetiştiriciliği arasında nasıl bazı farklar var ise ciritçi yetiştirmede de iller arasında az da olsa bazı farklılıklar görülür.

Ciritçi Yetiştirilmesinde ki Yaş Gurupları:

Atlı Cirit oyunu büyük yetenekleri olan ve üstün maharetlere sahip sporcular tarafından oynanır. Bu nedenle de iyi ciritçi kolay kolay yetişmemektedir. İyi bir ciritçi olabilmek için küçük yaşta başlayarak uzun süreli bazı eğitimler alınması gerekir. Şahsım olarak Türkiye’de atlı cirit oyununun yoğun olarak ilgi gördüğü yerlerde ciritçilerin sosyolojik yaşantılarını ve bu sporu oynayabilmek için ne tür bir eğitim almaları gerektiğini tespit etmeye çalıştım. Uzun süre yaptığım çalışmam sonucunda cirit sporunu oynamak için insanoğlunun belirli yaş guruplarında belirli eğitimler alması gerektiğini tespit ettim. Ciritçi yetiştirilmesinde ki tespit ettiğim kritik noktalar olan yaş gurupları şu şekildedir; 4-10 arası yaş gurubu, 12-15 arası yaş gurubu, 18-24 arası yaş gurubu gibi dönemleri sayabiliriz.

(4-10) Arası Yaş Gurupları:

Çocukların fiziksel ve zihinsel gelişiminde spor önemli yer almaktadır. Modern yaşam gereği iyi bir eğitim uğruna çocuklar zihinsel ve fiziksel olarak yorgun düşerken takviyeli besimlerden dolayı da erken ergenlik ve obezite(aşırı şişmanlık) sorunuyla karşılaşmaktadırlar.

Dersine konsantre olamayan, ödevini bitiremeyen, sorumluluk taşıyamayan hatta davranış bozukluğu gösteren çocuklar birçok ailenin üzüntü kaynağıdır. Binicilik bu bikkınlığı, yorgunluğu, isteksizliği, erken ergenliği ve obeziteyi, hatta davranış bozuklukları ve dikkat dağınıklıklarını gidermenin en güzel yoludur.

Hippoterapi (atla zihinsel engelli çocuk tedavisi) dünyanın birçok merkezinde ve Türkiye’de uygulanmakta ve çok yararlı sonuçlar elde edilmektedir. Buradan yola çıkarak sağlıklı çocuk gelişiminde de binicilik sporunun evrensel kurallar doğrultusunda yapıldığında fiziksel ve zihinsel katkıları olacağı kaçınılmazdır. Ayrıca hormonal etkiyle erken ergenliği ve obeziteyi önleyerek fiziksel gelişimin olması gereken sürede tamamlanmasında son derece fayda sağlar.

At üzerinde iken dengeyi sağlamaya çalışmanın yanı sıra atın binicinin isteği doğrultusunda hareket etmesini sağlamak için birçok yardım vardır. Bu yardımları uygulama çabası sırasında konsantrasyon gelişir. Dikkat dağınıklığı toparlanır, odaklanma yeteneği artar. Ayrıca çabuk

davranmak gerekeceği için de çocuk çok kısa zaman sürecinde karar vermeyi, insiyatif kullanmayı öğrenir. Bundan başka çocuk başladığı işi bitirmeye de konsantre olur. Sonuçta kararlı ve istikrarlı olmak başarıyı getirecektir. Çocuk böylece başarının da tadını çıkarmaya başlayacaktır. Giderek sorumluluk duygusu da beraberinde yerleşir. Bir o kadar önemli diğer bir nokta da her ne kadar bireysel spor olarak görülse de biniciliği öğrendikten sonra Atlı Cirit Oyunu oynamak çocukta takım ruhunu geliştirir. Çocuk böylece paylaşmayı da öğrenecektir.

Binicilik sporunda çocuk 4-10 yaşlarına kadar onun hayvan olduğunu anlayamaz ve arkadaşısı olarak kabul eder. Hayvan sevgisinin çocuğun sosyalleşmesi adına çok faydası vardır.

Çocukların at sporu yaparken bacaklarının çarpık gelişeceği düşüncesi de yanlıştır. Çünkü çocuklar yaşlarına ve fiziki yapılarına uygun atlarla eğitim alabilirler. Bütün ileri ülkelerde olduğu gibi binicilik sporuna başlama yaşı 4 dır. 4-10 yaş arası çocuklara yaşları çok küçük olduğu için teknik binicilik eğitiminden çok animasyon ağırlıklı eğitim verilir. Bu derslerde birinci planda hayvan sevgisi ve atla olan diyalogun geliştirilmesi amaçlanır. 6 yaştan sonra ise ince motor gelişiminin tamamlanması yani algılama ve uygulama yeteneğinin gelişmesi hedeflendiği için yavaş yavaş animasyon kısmı azaltılarak teknik eğitime ağırlık verilmeye başlanır.

(12-15) Arası Yaş Gurubu:

Bu dönem çocukların artık ata güvendiği ve korkusunu yendiği bir dönemdir. Kendi bineceği atın bakımını az da olsa yapabilecekleri bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar, atın özelliklerini, binicilik malzemelerini ve ata binmek için gerekli olan malzemeleri tanıırken hangi malzemenin nerede ve ne amaçla kullanılacağını öğrenecekleri bir dönemdir. Bu dönem binicileri artık bindikleri atların kontrollerini kendileri yapabilecek seviyededirler. Ama yine de at üzerinde sadece gezi yapabilirler. Herhangi bir müsabakaya katılabilecek ya da atı tam olarak koşturup kontrol edebilecek seviyeye henüz ulaşamamışlardır. Bu dönemde çocuklar usta binici dediğimiz ciritçiler ya da at eğitmenleri yardımıyla küçük çaplı koşturma yapmaya başlarlar. Lonj ipiyle birlikte ipin bir ucu eğitmenin elinde diğer ucu ise atın gem kısmına takılı bir şekilde eğitmenin etrafında küçük çaplı koşturma turları atılır. Bu çalışmanın amacı çocuğun ata daha fazla güvenmesini sağlamak ve at koşarken üzerinde rahat bir şekilde çocuğun durabilmesini sağlamaktır. 1 ay kadar böyle bir çalışma yapıldıktan sonra binici artık lonj ipi olmadan ve sadece kendi kontrolünde olan atı koşturup sağa ve sola döndürme yapabilecek düzeye ulaşır. Böylece ata

binip yalnız başına cirrit oyununda yapılabilecek hareketler yapılmaya çalışılır. Çoklu ortamda bu çalışma yapılmaz çünkü binici daha cirrit oynayabilecek seviyede olmadığı için diğer sporcular ile çarpışabilir ve ciddi tehlikelere yol açabilir. Atlı cirrit oyununun tam anlamıyla öğrenilip ve kendini geliştirebileceği asıl dönem 12-15 yaş arası dönemdir. Bu dönem binicileri ahırdan atı alıp cirrit oyununun oynandığı alana getirir ve maç başlamadan önce sahada birkaç kez tur atar cirrit oyununu için gerekli olan hareketleri yapmaya çalışır. Maç başlarken atı asıl cirritçiye verir tribüne çıkar maçı izleyerek tecrübe kazanmaya çalışır. Maçı iyice izledikten sonra atı tekrar alır ve ahıra götürür. Biniciler 1 veya 2 yıl boyunca cirrit oyunlarını bu şekilde takip ederek atlı cirrit oyununu iyice öğrenir.

(18-24) Arası Yaş Gurubu:

Bu yaş gurubu Atlı Cirrit oyununa tam manasıyla hâkim olunarak, farklı müsabakalarda görev alıp her türlü maçta oynatılabileceği bir guruptur. Bu yaş guruplarına gençlik spor il müdürlüklerinden istedikleri atlı cirrit spor kulübüne bağlı sporcu lisansı çıkarılmalıdır. Bu yaş gurubu daha önce bahsettiğimiz dönemlerde eğitim almış ise biniciliği tam anlamıyla öğrenmiş ve sadece atlı cirrit oyununu oynamak için bir eğitim alarak ileri düzeyde bir cirritçi olabilir. Ama daha önceki dönemlerin eğitimini almamış ise binicilikle ilk defa karşılaşılıyor ise ilk önce uysal bir at üzerine bindirilerek sadece gezi yaptırılır. Bu gezi lonj ipiyle yapılmalıdır. Çünkü yetişkin de olsa daha önce at binmemiş ise at üzerinde nasıl durulmasını öğrenmeli ve at korkusunu yenmelidir. Bu dönem binicileri diğerlerinden farklı olarak at üzerinde iken ellerine cirrit sopasını da almalıdır. Çünkü ilk baştan itibaren hem sopayı hem kamçıyı hem de dizginleri aynı anda tutabilmeyi öğrenmelidirler. Sol elin bileğine kamçının ipi takılmalı ve dizginler de sol elde tutulmalıdır. Cirrit sopası ise sağ elde atış yapmak için hazır pozisyonda tutulmalıdır. Bu üçlü bir arada tutulurken at koşutur ve cirrit oyununda gerekli olan sağa ve sola dönme hareketleri yapılır. Tabi ki bu söylediklerimiz usta cirrit atı denilen eğitilmiş at üzerinde yapılmalıdır. Aksi takdirde hem binici acemi hem de at acemi olursa büyük kazalar sonucu ciddi sakatlanmalara neden olabilir. Ama usta cirrit atı olursa binici acemide olsa kaza olma riski daha az seviyeye iner. Bu yaş gurubu genelde üniversite öğrencilerinin olduğu bir guruptur. Bu yüzden üniversite öğrencileri genel olarak sosyal faaliyet arayışı içinde oldukları için aslında binicilik sporu tamda onların istedikleri gibi hem sosyallik hem de spor açısından bulunmaz bir faaliyettir.

At yetiştiriciliğinde bazı iller arasında nasıl farklılıklar olabiliyorsa cirritçi yetiştirilmesinde de farklılıklar görülebiliyor. Bunlardan bahsedecek

olursak, Erzincan, Uşak ve Manisa illerinde yetiştirilmeye çalışılan ciritçiler, cirit alanında ustalaşmış yani cirit oyununu tam anlamıyla kavramış atlar üzerine bindirilerek çok ağır bir tempoda koşturulup at koşarken cirit atma eğitimi verilir. Ayrıca ata binmeden önce arkadaşlar arasında bisiklet üzerinde cirit kurallarına uygun olarak oyunlar oynayarak yetişirler. Bisikleti bir cirit atıymış gibi düşünüp bisiklet hızlı giderken üzerinde cirit atmaya denerler. Böyle bir çocukluk döneminden sonra at üzerine biner ve aynı hareketleri at üzerinde de yapmaya çalışırlar. Yani bu illerde yetişen ciritçi at üzerinde uzun mesafeli ve isabetli cirit atmaya çok iyi yapar. Sonuç olarak da cirit müsabakalarında isabet puanını kolayca alabilirler. Ama yakalama puanını bu iller pek fazla alamaz çünkü hem atlarını cirit atabilmek için eğitmişler hem de kendileri uzun ve isabetli ciritler atabilmek için yetiştirmişlerdir.

Erzurum, Bayburt ve Sivas ilinde yetiştirilen bir ciritçi ise ilk öncelik atı iyi kullanabilme yani kontrolünü iyi yapabilme eğitimi alırlar. Atı hızlı koşturma, ani kalkış yapma, istedikleri anda sağa ve sola kolayca dönebilme gibi özellikleri öğrenirler. Cirit atma eğitimi ise yaya ciriti denilen atsız cirit oyunu oynayarak kazanmaya çalışırlar. Yaya ciritinde ciritçi at sırtında değil de yerde koşarak oynanır. Ama oyun kuralları aynı atlı cirit oyunu gibidir. Bir diğer eğitim ise yerde bir hedef belirlenir ve sporcu at sırtında değil de yerde o hedefe belirli bir mesafeden cirit atıp isabet ettirmeye çalışılır. Böylece hem kollar güçlenir hem de isabetli cirit atma özelliği edinilir. Bu eğitimleri aldıktan sonra ciritçi usta denilen eğitilmiş atlara biner ve at üzerinde de cirit atmaya çalışır. Ayrıca at üzerinde iken de bir hedef belirlenir ve atı koşturup belli mesafeye geldikten sonra cirit atarak o hedeften isabet ettirmeye çalışılır. Böylece Erzurum ili Uşak, Manisa, Erzincan ve Sivas illerinde yetişen ciritçi kadar uzun mesafeli cirit atamasa da çok büyük sporcular yine de yetiştirmeyi başarmıştır. Ama Erzurumlu ciritçiler atı kullanmayı çok iyi bilirler. Bu yüzden de cirit müsabakasında yakalama puanını daha fazla ve kolaylıkla alabilirler. Çünkü atlarını da bu pozisyona göre eğitirler.

SONUÇ

Türkiye'de atlı cirit kültürü ata yadigarı olarak kabul edilmiş, atalara bağlılık ruhuyla ve at sevgisinin gücüyle ve büyük bir fedakârlıkla sürdürülmektedir. Atlı cirit sporunda zaman içerisinde kara ciritten kurallı ciritte geçilmiş olması, bir taraftan atlı ciritin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlarken, diğer taraftan da bazı geleneksel değerlerin kaybolmasına yol açmıştır. Türkiye'de atçılık ve atlı cirit sporuna gönül verenlerin, at sevgisinin doğal bir sonucu olarak, at bakımı ve at eğitimi konusunda önemli

birikim taşıdıkları gözlenmektedir. Bu birikimler, bilimsel temellendirilmeden ziyade, halk hekimliğinin bir alanı olarak nesilden nesile taşınmaktadır.

Türk cirit atının yetiştirilmesi için devlet kurumlarının büyük desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuda yapılacak ilk adım Türk Cirit Atı harasının kurulması olacaktır. Çünkü bugün itibari ile Türkiye genelinde 80 tane cirit kulübü bulunmaktadır. Ata sporumuz cirit oyununun günümüzde görmüş olduğu değer göz önüne alındığı zaman inanıyoruz ki sonraki zamanlarda bu sayı 500'e ya da 1000'e çıkacaktır. Bu yüzden de bu kulüplere at ihtiyacı olacaktır. Ancak Cirit atı özel bir attır ve her atla cirit oyunu oynanamamaktadır. Bu nedenle de Türk Cirit Atı adında bir ırk yetiştirilmeli ve ıslah edilmelidir. Bu tür büyük bir yapılanmayı da ancak devlet yapabilir. Sonraki dönemlerde de devlet denetimi altında Türk Cirit Atı Yetiştiriciliği Birliği oluşturulup sistemli bir şekilde Türk Cirit Atı yetiştirilmesinin temelleri atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Batraktar, G. (2013), "Türk Spor Kültüründe Çevgan", 2. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi,
- Bayraktar, G. (2012), "Türk Kültüründe Atlı Sporlar", 2nd International Congress Of Sports For All and Sport Tourism, Kemer/Antalya, 08-11 Kasım 2012 (Poster sunum)
- Caferoglu, A. (1972), "Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi", VII. Türk Tarih Kongresi, TTK Yayınları, Ankara, 1972, s.170-175.
- Ceylan, A. (2006), "Doğu Anadolu'da İlk Türk İzleri", Ankara, XV. Türk Tarih Kongresi.
- Güleç, E. (1996), *Atlı Cirit*, Ankara, Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği.
- Güleç, E. (1998), *Türk Cirit Atı*, Ankara, 1998, s.16-15.
- Güleç, E. (2001), *Atlı Cirit ve Yaya Cirit*, Ankara, Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği.
- Kahraman, A. (1995), *Osmanlı Devletinde Spor*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1995.
- Karcioğlu, U.(2017), "Türk Kültüründe Atın Önemi ve Ata Sporlarımızdan Atlı Cirit Oyunu" *Anasay* 2, 167-198.
- Ögel, B. (1985), *Türk Kültür Tarihine Giriş I*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Özbek, S. (2015), *Benim Atım*, Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, İstanbul, 2015, s.38-111.
- Özgel, Ö. (2011), *Veteriner Anatomi Atlası (At)*, Medipres Yayınları, Malatya, 2011, s.20-204.

Popesko, P. (2010), *Evcil Hayvanların Topografik Anatomi Atlası*, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2010, s.25-78.

Tektaş, S. (1946), *Orduda At ve Hıfzısıhane*, Msb Veteriner İş. D. Neşriyat, İstanbul, 1946, s.25-107.

Turan, O. (1941), *On iki Hayvanlı Türk Takvimi*, Ötüken Neşriyat, 1941, İstanbul.

RÖPORTAJ

Adem KILIÇ	Erzurum Korkut Ata Atlı Spor Kulübü
Ali AKSAKALLI	Erzurum Şengel Atlı Spor Kulübü
Arif KÖPRÜCÜ	Bayburt Atlı Spor Kulübü
Bahattin ÖZDEMİR	Erzincan Osmanlı Atlı Spor Kulübü
Burak EMMİOĞLU	Sivasspor Atlı Cirit Kulübü
Cengiz ÇELİK	Erzincan Atlı Spor Kulübü
Edip KESKİN	Kars Selim Atlı Spor Kulübü
Enes YILMAZ	Sivasspor Atlı Cirit Kulübü
Emre ŞİMŞEK	Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü
Erdal PALABIYIK	Sivasspor Atlı Cirit Kulübü
Eyüp DURLU	Erzurum Sancak Atlı Spor Kulübü
Fikri KÖPRÜCÜ	Bayburt Atlı Spor Kulübü
Furkan KARCI	TİGEM Ankara Şubesi Antrenörü
Halis KAVCI	Erzurum Şahdadaş Atlı Spor Kulübü
Hakan ÇAVUŞOĞLU	Erzurum Dadaş Atlı Spor Kulübü
Hasan TAŞAVLI	Uşak Uluğbey Atlı Spor Kulübü

Hatem YILDIRIM	Erzurum Şahdadaş Atlı Spor Kulübü
Hayati KIZILGÖZ	Erzincan Fatih Atlı Spor Kulübü
Hurrem ÖZTÜRK	Erzurum Yenişehir Atlı Spor Kulübü
Hümmet A YDIN	Erzincan Atlı Spor Kulübü
İrfan DEDEOĞLU	Erzurum Atlı Spor Kulübü
İsa TAŞAVLI	Uşak TGSDF İl Temsilcisi
İsmail KORKMAZ	Erzurum Şengel Atlı Spor Kulübü
Kadir KARCI	Ankara TGSDF İl Temsilcisi
Kamil ALTIPARMAK	Bayburt Genç Osmanlı Atlı Spor Kulübü
Kamil KARACA	Uşak Omurca Atlı Spor Kulübü
Menderes AŞIKOĞLU	Erzurum Akıncılar Atlı Spor Kulübü
Mert İhsan KOÇ	Erzincan Atlı Spor Kulübü
Murat SARAÇ	Uşak Bir Eylül Atlı Spor Kulübü
Mustafa KARCIOĞLU	Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü
Mustafa ŞAN	Erzincan Atlı Spor Kulübü
Murat ŞİMŞEK	Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü
Mücahit POLAT	Kocaeli Çayırova Atlı Spor Kulübü
Nazlım DAMAR	Manisa Selendi Atlı Spor Kulübü
Nurettin ALPUĞUZ	Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü
Nurettin CEYLAN	Uşak Bir Eylül Atlı Spor Kulübü
Ömer KARCIOĞLU	Erzurum Haydarhan Atlı Spor Kulübü

Sinan ÇOBAN	Erzurum TGSDF İl Temsilcisi
Sinan ÖZBEY	Erzurum Palandöken Atlı Spor Kulübü
Süleyman SAROL	Uşak Karun Atlı Spor Kulübü
Yakup PAK	Erzurum Kombina Atlı Spor Kulübü
Yavuz SEZGİN	Bayburt Genç Osmanlı Atlı Spor Kulübü